

**ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΙ ΣΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΣ
ΜΕ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ
ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ
(ΜΙΑ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ)***

*Ευάγγελος Κρουσταλάκης
Επιτ. Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου*

1. Στην Παλαιά Διαθήκη στο βιβλίο των Ψαλμών, στον 81ο ψαλμό, υπάρχει μια περιγραφή πολύ χαρακτηριστική. Ο Θεός ομιλεί σε σύναξη κριτών και – απευθυνόμενος προς αυτούς – λέγει «εγώ είπα θεοί εστέ και υιοί Υψίστου πάντες». Οι ερμηνευτές του στίχου αυτού του ψαλμού, αποδίδοντας το νόημά του, επισημαίνουν ότι οι κριτές, που αποστολή τους έχουν να κρίνουν τους ανθρώπους, διαχειρίζονται μια εξουσία η οποία ανήκει στον Θεό. Εξισώνονται έτσι στο έργο τους αυτό με θεούς και είναι υιοί του Υψίστου.

Πραγματικά, το να κρίνεις τους συνανθρώπους σου στις σχέσεις μεταξύ τους ή στις διαφορές τους με την κρατική εξουσία, ή ακόμη το να αξιολογείς ποινικά τη συμπεριφορά τους στην κοινωνία, είναι ένα έργο υπεράνθρωπο, κυριολεκτικά θεϊκό. Όταν αναλογίζεται κανείς το μέγεθος αυτού του έργου, αισθάνεται πόσο στους ώμους του δικαστή και του εισαγγελέα η κοινωνία έχει αποθέσει ένα μεγάλο βάρος, ένα βάρος δυσβάστακτο. Ένας άνθρωπος επιφορτίζεται με μια αποστολή, η οποία στην υλοποίησή της – από την ίδια τη φύση της – συναντά τις πιο πολλές φορές εμπόδια που δύσκολα υπερνικούνται. Και είναι πολύ φυσικό μπροστά στο βάρος αυτής της αποστολής, της πραγμάτωσης δηλαδή του δικαίου στην κοινωνία, να στέκεται καθένας μας με δέος.

2. Στη δημοκρατία, προκειμένου να εξασφαλισθεί η ανεμπόδιστη υλοποίηση του έργου του δικαστικού λειτουργού, θεσπίζονται εγγυήσεις που τον κατοχυρώνουν. Εγγενές στοιχείο της ιδιότητας του δικαστή και του εισαγγελέα, φορέων της μιας από τις τρεις διακεκριμένες λειτουργίες της Πολιτείας – της δικαστικής λειτουργίας – είναι η προσωπική και η λειτουργική τους ανεξαρτησία.

Εξάλλου για να διασφαλισθεί το αδιάβλητο της παρέμβασης της Δικαιοσύνης στο κοινωνικό γίγνεσθαι, η απονομή της δικαιοσύνης διέπεται από την αρχή του κράτους δικαίου. Ο δικαστικός λειτουργός πραγματοποιεί την εφαρμογή των κανόνων του δικαίου στην κοινωνική συμβίωση, με βάση το θετικό δίκαιο και μόνο, με αντικειμενικά κριτήρια και χωρίς την παρεμβολή προσωπικών του απόψεων ή κρίσεων.

Πρόκειται συνεπώς για μια παρέμβαση στην κοινωνική ζωή, κατοχυρωμένη

* Εισήγηση στο Συνέδριο που διοργάνωσαν το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης, η Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων και ο Δικηγορικός Σύλλογος Βόλου, στο Βόλο 30 Σεπτεμβρίου και 1 Οκτωβρίου 2005, με γενική θεματική: Ο ρόλος της Δικαιοσύνης στη σύγχρονη κοινωνία.

συνταγματικά, καθαρά αντικειμενική αλλά και εξαιρετικά σημαντική, αφού διαμορφώνει συμπληρωματικά ή διορθωτικά την κοινωνική συμβίωση.

Είναι πρόδηλο ότι η αποστολή της Δικαιοσύνης και το έργο του δικαστικού λειτουργού έχουν μεγάλη κοινωνική αξία. Είναι βασικά στοιχεία της κοινωνικής ειρήνης, θεμέλια της αρμονικής συνύπαρξης των μελών της κοινωνίας.

3. Το μυαλό του ανθρώπου σταματά, με αμηχανία αλλά και με φόβο, μπροστά στο συνδυασμό του υψηλού και δυσβάστακτου δικαστικού έργου, από το ένα μέρος, και της ανθρώπινης προσωπικότητας, της προσωπικότητας του δικαστή και του εισαγγελέα που πραγματοποιούν αυτό το έργο, από το άλλο μέρος.

Ο δικαστικός λειτουργός είναι ένας άνθρωπος όπως όλοι οι άλλοι άνθρωποι, με τους οποίους συμβιώνει στην ίδια συγκεκριμένη κοινωνία. Είναι σάρκα από τη σάρκα της κοινωνίας. Όπως όλα τα μέλη της κοινωνίας, έχει και αυτός ανάγκες υλικές που πρέπει να καλύψει με την εργασία του. Έχει οικογένεια τα προβλήματά της οποίας δεν μπορεί να αγνοεί. Δεν παύει ως πνευματικός άνθρωπος να έχει πνευματικές ανάγκες. Του είναι απαραίτητες η ψυχαγωγία, η ανάπαυση, οι διακοπές, οι κοινωνικές σχέσεις. Δεν πρέπει εξάλλου να λησμονούμε πως και ο δικαστικός λειτουργός είναι ένα ανθρώπινο πλάσμα, το οποίο από τη φύση του έχει δεδομένες δυνατότητες, τις δυνατότητες που δίνει στον καθένα η προσωπικότητά του. Αν θέλουμε να είμαστε δίκαιοι, δεν επιτρέπεται να τον αντιμετωπίζουμε ως υπεράνθρωπο. Και, όταν κρίνουμε το δικαστικό έργο, δεν μπορεί να παραθεωρούμε αυτή την παράμετρο που επηρεάζει οπωσδήποτε την απόδοσή του.

Μιλάμε συνήθως για τις αντικειμενικές δυσκολίες που ο δικαστής και ο εισαγγελέας, ως εφαρμοστές του δικαίου, αντιμετωπίζουν κατά την επιτέλεση του υψηλού έργου τους. Και υπερτονίζουμε αυτές τις δυσκολίες, που πραγματικά υπάρχουν και χρειάζεται προσπάθεια από όλους τους παράγοντες της Δικαιοσύνης για να υπερπηδηθούν και να υπερνικηθούν.

Ξεχνάμε όμως κάποιες υποκειμενικές δυσχέρειες που επίσης παρεμβάλλονται στο δικαστικό έργο. Και φαίνεται αυτές να είναι κάποτε οι σημαντικότερες. Ο δικαστής και ο εισαγγελέας δεν παύει να είναι μια προσωπικότητα, που βαρύνεται με κληρονομικές καταβολές, που έχει υποστεί επιδράσεις από την αγωγή την οποία έχει λάβει, στην οικογένειά του ή στο σχολείο του, που υφίσταται επιρροές από τις φιλοσοφικές, τις θρησκευτικές ή τις πολιτικές και τις όποιες άλλες πεποιθήσεις του.

Σαν σκεπτόμενος άνθρωπος ασφαλώς ασπάζεται κάποιες φιλοσοφικές δοξασίες. Έχει και μεταφυσικές ανησυχίες. Σαν προβληματιζόμενο άτομο ενδέχεται να πιστεύει σε μια ανώτερη δύναμη. Μπορεί να μη πιστεύει σε τίποτα. Συνήθως είναι μέλος της Εκκλησίας. Μπορεί να είναι συνεπής χριστιανός ή απλώς να φέρει το όνομα του χριστιανού. Σαν πολίτης συμπαθεί περισσότερο το ένα ή το άλλο πολιτικό σύστημα. Όταν μιλάμε για ανθρώπινη προσωπικότητα, όλα αυτά εξυπακούονται και είναι αυτονόητα.

Η κρίση του δικαστή και του εισαγγελέα είναι αναπόφευκτο να φέρει τη σφραγίδα και της προσωπικότητάς του. Ο σωστός όμως δικαστικός λειτουργός, για να εφαρμόζει ορθά το δίκαιο, οφείλει να επιχειρεί τη δύσκολη μεν αλλά γενναία υπέρβαση όλων των συνισταμένων της προσωπικότητάς του. Χωρίς να επηρεάζεται από τις προσωπικές του αντιλήψεις. Δεν είναι αυτό εύκολα κατορθωτό και πάντως δεν είναι πλήρως δυνατό. Η προσπάθεια πρέπει παρά ταύτα να γίνεται και να είναι συνεχής. Η δικαστική μας παράδοση έχει να επιδείξει αναρίθμητα παραδείγματα απροσωπόληπτης και ανεπηρέαστης απονομής του δικαίου, σε όλες τις εποχές και κάτω από ποικίλες περιστάσεις, κάποτε πολύ δυσμενείς για τη Δικαιοσύνη και τους δικαστικούς λειτουργούς.

Στα πλαίσια των συγχρόνων αντιλήψεων για τη θρησκευτική ελευθερία, οποιοσδήποτε και αν είναι οι θρησκευτικές αντιλήψεις και η σχέση του δικαστικού λειτουργού με την Εκκλησία, ο ορθόδοξος χριστιανός, ο χριστιανός όποιου άλλου δόγματος, ο ιουδαίος ή ο μουσουλμάνος, ο οπαδός οποιασδήποτε άλλης θρησκείας ή δοξασίας, ο άπιστος ή ο αγνωστικιστής δεν διαφέρουν μεταξύ τους ενώπιον της Δικαιοσύνης. Οποιοσδήποτε και αν είναι οι προσωπικές πολιτικές ή φιλοσοφικές προτιμήσεις του δικαστή ή του εισαγγελέα, στη σύγχρονη πλουραλιστική κοινωνία της ανοχής ο φιλελεύθερος, ο σοσιαλιστής ή ο κομμουνιστής, ο αναρχικός ή ο όποιος εξτρεμιστής, ο οπαδός οποιασδήποτε φιλοσοφικής θεωρίας, είναι εξίσου έλληνες πολίτες και δικαιούνται να αντιμετωπίζονται από τη Δικαιοσύνη κατά τον ίδιο τρόπο και με το ίδιο μέτρο. Η δικαστική μεταχείριση όλων αυτών πρέπει να γίνεται αποκλειστικά και μόνο ανάλογα με τις πράξεις τους, με τη συμπεριφορά τους, με τα αντικειμενικά και τα υποκειμενικά στοιχεία του ιστορικού της κάθε υπόθεσης. Το αν συμφωνεί ή όχι με τις αντιλήψεις του όποιου δικαζόμενου ο δικαστικός λειτουργός, δεν έχει καμία απολύτως σημασία και δεν μπορεί να παίζει κανένα ρόλο στην κρίση του. Δεν υπάρχουν ενώπιον της Δικαιοσύνης «δικοί μας» και άλλοι. Όλοι οι πολίτες που προσφεύγουν σ' αυτήν είναι ίσοι, ανεξάρτητα θρησκευτικών, φιλοσοφικών και πολιτικών τους πεποιθήσεων.

Είναι απαράδεκτο στο όνομα της ορθόδοξης πίστης μας να επιδιώκεται από κάποιους δικαζόμενους, κληρικούς ή λαϊκούς, ιδιαίτερη μεταχείριση. Μια τέτοια μεταχείριση είναι οπωσδήποτε αντίθετη και προς την ευαγγελική διδασκαλία και την ορθόδοξη παράδοση.

Το ίδιο απαράδεκτο είναι να επιζητεί ιδιαίτερη δικαστική μεταχείριση ο όποιος πολίτης έχει οποιαδήποτε ιδιότητα πολιτική ή κοινωνική.

4. Υπάρχει και μια άλλη πολύ σοβαρή διάσταση που έχει επίσης σχέση με το πρόβλημα επηρεασμού των δικαστικών λειτουργών και της Δικαιοσύνης. Καθώς γράφει ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος: «Η Δικαιοσύνη του κόσμου τούτου δεν είναι θεία. Είναι ανθρώπινη. Έχει λοιπόν το δικαίωμα και να πλανάται». Τα λάθη άλλωστε της Δικαιοσύνης αναγνωρίζονται από το Σύνταγμα και τους νόμους, που

καθιερώνουν τα ένδικα μέσα. «Όταν όμως» – συνεχίζει ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος – «η Δικαιοσύνη υπακούει σε σκοπιμότητες, που είτε η ίδια είτε η πολιτική εξουσία τις έχει τοποθετήσει παραπάνω από την αλήθεια, διαπράττει βαρύτατο αδίκημα». Τα σοφά αυτά λόγια ανασύρουν στην επιφάνεια τις προσπάθειες επηρεασμού του δικαστή και του εισαγγελέα προς κάποιες επιθυμητές λύσεις, λύσεις σκοπιμότητας. Οι προσπάθειες αυτές είναι υπαρκτές και όλοι οι δικαστικοί λειτουργοί τις γνωρίζουν. Επιχειρούνται από πολιτικές δυνάμεις, από οικονομικά και άλλα συγκροτήματα, από προσωπικότητες της ημέρας, από γνωστούς και φίλους, κάποτε και από υπηρεσιακούς παράγοντες. Στοχεύουν να ποδηγητήσουν τη Δικαιοσύνη προς επιθυμητές κατευθύνσεις. Τέτοιες προσπάθειες δεν έλειψαν και δεν θα λείψουν δυστυχώς όσο άνθρωποι θα δικάζονται και συνάνθρωποί τους θα δικάζουν.

Εναπόκειται στο δικαστή και τον εισαγγελέα να παραμένει αδιάφορος σε αυτές τις παρεμβάσεις ή πιέσεις. Να κλείνει τα αυτιά του στις ποικιλώνυμες σειρήνες. Για το σωστό δικαστικό λειτουργό δεν υπάρχουν πολλοί εναλλακτικοί δρόμοι. Ένας είναι ο δρόμος του, ο μονόδρομος της συνείδησης. Οφείλει να περιφρονεί τις όποιες πιέσεις και να αποκρούει τις άμεσες ή έμμεσες υποσχέσεις ανταπόδοσης και τις όποιες απειλές.

Στο Ανθολόγιον του Ιωάννη Στοβαίου, του 5ου μ.Χ. αιώνα, αναφέρεται ότι: «Εν Θήβαις εικόνες εισίν ανακείμεναι δικαστών άχειρες (χωρίς χέρια). Η δε του αρχιδικαστού καταμύουσα τοις όμμασιν (με κλειστά τα μάτια), ως άδωρον άμα την δικαιοσύνην και ανέντευκτον ούσαν». Την αναφορά αυτή του Στοβαίου επισημαίνει με έμφαση ο Μιχαήλ Λιβαδάς, που υπογραμμίζει στο κλασικό Εγχειρίδιον της Πολιτικής Δικονομίας του Βασιλείου Οικονομίδου, πρώτος τόμος έκδοση 7η 1924: «Πόσοι των ημετέρων δικαστών πρέπει κατ' επανάληψιν να αναγινώσκωσι ταύτα των ημετέρων προγόνων τα λόγια»!

5. Το έργο των δικαστικών λειτουργών, σύμφωνα με το Σύνταγμα, διέπεται από καθεστώς πλήρους διαφάνειας. Η υποχρεωτική δημοσιότητα της δίκης και η απαραίτητη αιτιολόγηση των δικαστικών αποφάσεων συνδέονται με τη δυνατότητα ελέγχου της κοινής γνώμης επί της καλής διεξαγωγής της δίκης και επί της ορθότητας των δικαστικών αποφάσεων. Ο Κωνσταντίνος Τσουκαλάς έλεγε χαρακτηριστικά, ότι με τη δημοσιότητα ο λαός μεταβάλλεται σε παρόντα στη δίκη και «οιονεί συμμετοχο» στη δικαστική απόφαση. Και ο Γ. Χοϊδάς χαρακτήριζε τις δικαστικές αποφάσεις «κτήμα του λαού».

Ανεξάρτητα όμως από αυτές τις επισημάνσεις, στις σύγχρονες πλουραλιστικές κοινωνίες είναι αναμφίβολο ότι ο δικαστής και ο εισαγγελέας, για να ανταπεξέλθουν στο δυσχερές έργο τους, έχουν ανάγκη από αυξημένο κύρος. Μόνη η δικαστική τήβεννος δεν τους προσδίδει αυτό το κύρος. Οφείλουν να αγωνίζονται καθημερινά για να κατακτούν την αναγκαία κοινωνική αναγνώριση και τον απαιτούμενο για το

λειτουργημά τους σεβασμό. Από μόνος του ο δικαστικός λειτουργός δημιουργεί ή φθείρει το κύρος του. Αυτό όμως το κύρος δεν μπορεί να επιτευχθεί από μέρους των δικαστών και των εισαγγελέων παρά μόνο όταν στις δίκες η διαδικασία είναι υψηλού επιπέδου και οι αποφάσεις που εκδίδονται είναι δίκαιες. Η διαδικασία πρέπει να αντέχει στη δημοσιότητα και οι αποφάσεις να πείθουν για την ορθότητά τους, με την άψογη επιχειρηματολογία του σκεπτικού τους και με διατακτικό το οποίο να είναι αποτέλεσμα δικανικού συλλογισμού λογικά αναμφισβήτητου και κοινωνικά αποδεκτού. Έτσι μόνο εμπεδώνεται η γενική πεποίθηση του κοινωνικού συνόλου στην ορθή κρίση των δικαστικών λειτουργών και εξασφαλίζεται η εμπιστοσύνη της κοινωνίας στη Δικαιοσύνη της.

Οι συνθήκες της δημοσιότητας μιας δίκης έχουν σήμερα ριζικά μεταβληθεί. Η δημοσιότητα δεν περιορίζεται πια στην παρουσία λίγων ατόμων στην αίθουσα συνεδρίασης του δικαστηρίου. Η σύγχρονη τεχνολογία των οπτικοακουστικών μέσων καθιστά πραγματοποιήσιμη την ευρεία μετάδοση της διαδικασίας και έξω από την αίθουσα, στην οποία συνεδριάζει το δικαστήριο. Ολόκληρη η κοινωνία είναι πια παρούσα στην αίθουσα αυτή.

Με αυτά τα δεδομένα, η δημοσιότητα της διαδικασίας υπερβαίνει πλέον τα πλαίσια της απλής πληροφόρησης και άγει πολλές φορές σε προσβολή της προσωπικότητας κάποιων ανθρώπων. Ενώ παράλληλα εγκυμονεί το σοβαρό κίνδυνο της δημιουργίας εσφαλμένων εντυπώσεων για το ιστορικό της συγκεκριμένης υπόθεσης. Και ακόμη υποκρύπτει το ενδεχόμενο επηρεασμού των μαρτύρων και των διαδίκων και ψυχολογικής πίεσης σε βάρος των δικαστών. Η ανεπηρέαστη δικανική κρίση δεν συμβιβάζεται με την ανεξέλεγκτη μαζική ενημέρωση, που αφορά υποθέσεις εκκρεμείς στη δικαιοσύνη. Και αυτό γιατί μια τέτοια ενημέρωση δεν περιορίζεται μόνο στο να πληροφορεί αλλά πολλές φορές διεκδικεί το αλάθητο και την ορθή κρίση για την ουσία της υπόθεσης.

Να ακόμη μια δυσχέρεια στο δύσκολο έργο του δικαστή και του εισαγγελέα. Πώς θα αποφύγει τον επηρεασμό και πώς θα σταθμίσει ορθά τα αποδεικτικά στοιχεία, απογυμνωμένα από τις επικαλύψεις των ειδήσεων και των σχολίων των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Και πώς θα διαγνώσει ψυχρά την αλήθεια, που η παραδοχή της είναι ιδιαίτερα ευαίσθητη.

Από το άλλο μέρος, ο δικαστής και ο εισαγγελέας κατέχουν στο κοινωνικό σύνολο μια θέση εξαιρετικά ευαίσθητη. Και είναι τραγικό λάθος η αναφορά σ' αυτούς ή στις πράξεις τους με σπουδή και χωρίς τη δέουσα προσοχή. Είναι λάθος που πολλές φορές καταλήγει σε επώδυνες καταστάσεις, για τους ίδιους, για το περιβάλλον τους, για τη Δικαιοσύνη, για την κοινωνία.

6. Παρ' όλες τις δυσκολίες και τις όποιες αντιξοότητες, η αλήθεια είναι μία. Αμερόληπτος και ανεπηρέαστος δικαστικός λειτουργός είναι εκείνος που το θέλει. Η απονομή της δικαιοσύνης προϋποθέτει μεράκι και πάθος. Πρέπει να πλημμυρίζει η ψυχή

του δικαστικού λειτουργού από το δίκαιο και την αλήθεια. Τότε, κάτω από οποιοσδήποτε συνθήκες ή περιστάσεις, η απονομή της δικαιοσύνης είναι αντικειμενική και η αποστολή των δικαστικών λειτουργών καταξιώνεται από το κοινωνικό σύνολο.

Η επιλογή του δρόμου της συνείδησης δεν είναι βέβαια καθόλου εύκολη. Μερικές φορές ίσως είναι επώδυνη, υπηρεσιακά ή κοινωνικά. Όμως είναι η μόνη επιλογή, που οδηγεί στην τελική ηθική δικαίωση και στην κοινωνική καταξίωση του δικαστή και του εισαγγελέα. Είναι ο στενός και δύσβατος δρόμος της εσωτερικής ηθικής ικανοποίησης.

Η λυδία λίθος σε όλη αυτή την εναγώνια προσπάθεια της ορθής και δίκαιης δικανικής κρίσης, της αμερόληπτης και ανεπηρέαστης, παραμένει πάντα η προσωπικότητα του δικαστικού λειτουργού. Του δικαστικού λειτουργού που παράλληλα οφείλει να έχει ανοιχτά τα αυτιά του στη φωνή της κοινωνίας και στις αξίες της κοινωνίας.

Στις επερχόμενες ημέρες το έργο του δικαστή και του εισαγγελέα θα καθίσταται όλο και περισσότερο δυσχερές. Ζούμε σε μια κοινωνία αμφιλεγόμενης παγκοσμιοποίησης, ποικίλων καταπιέσεων, τρομοκρατικών και άλλων επιθέσεων, μαζικών αντιποίνων και διαγραφόμενου κινδύνου παραβίασης θεμελιωδών ελευθεριών και δικαιωμάτων του ανθρώπου. Βιώνουμε ένα κόσμο που ονειρεύεται μόνο την οικονομική ανάπτυξη και στοχεύει αποκλειστικά την επίτευξη της ανταγωνιστικότητας στην ελεύθερη αγορά, με συνέπεια τη σταδιακή αποδόμηση του κοινωνικού κράτους.

Ο δικαστής και ο εισαγγελέας για να επιτελέσουν το μεγάλο τους έργο έχουν ανάγκη – σήμερα περισσότερο από ποτέ άλλοτε – ισχυρής προσωπικότητας, θωρακισμένης με αντισώματα ανεξαρτησίας και αμεροληψίας, και απαιτείται να είναι προικισμένοι με υψηλό φρόνημα, ψυχικό σθένος και ακέραιο ήθος. Η φωνή του Τερτσέτη προς τους κρατούντες της εποχής, στη δίκη του Κολοκοτρώνη και του Πλαπούτα, αντηχεί ως το εμπνευσμένο και πάντοτε επίκαιρο μήνυμα προς όλους τους δικαστικούς λειτουργούς: «την συνείδησίν μου δεν θα δυνηθήτε να παραβιάσετε».

Ο σεβασμός της αξίας του ανθρώπου, ως της πρώτης αξίας του νομικού μας πολιτισμού, επιβάλλεται να είναι το χαρακτηριστικό γνώρισμα του σύγχρονου δικαστικού λειτουργού. Η εξασφάλιση της ανεμπόδιστης και αποτελεσματικής άσκησης των δικαιωμάτων του ανθρώπου, ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου, είναι η υπέρτατη υποχρέωσή του.

7. Να ποιός είναι ο ορίζοντας, του παρόντος αλλά και του – άμεσου και απώτερου – μέλλοντος, για τον έλληνα δικαστή και τον εισαγγελέα.

Όπως όλοι οι άνθρωποι, οι δικαστικοί λειτουργοί έχουν τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις. Ως έλληνες αναθρεμένοι μέσα στην ορθόδοξη παράδοσή μας, οι

περισσότεροι είναι πιστά μέλη της Εκκλησίας. Αυτό μάλιστα τους κάνει να αντιμετωπίζουν πιο ανθρώπινα τους κρινόμενους συνανθρώπους τους. Δεν στερούνται πολιτικών πεποιθήσεων ούτε φιλοσοφικών θέσεων οι δικαστικοί λειτουργοί. Βιώνουν την ελληνική κοινωνία, με όλα τα πλεονεκτήματά της και τα μειονεκτήματά της. Σαν μέλη της αφογκράζονται τα μηνύματά της. Σαν όλους τους πολίτες, ενημερώνονται για τα συμβαίνοντα από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Όλες αυτές οι παράμετροι δεν απαξιώνουν καθόλου το έργο τους. Δεν τους στερούν, αυτές από μόνες τους, την αντικειμενικότητα και την αμεροληψία. Ο ρυθμιστής της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης παραμένει η προσωπικότητα του κάθε δικαστή και του εισαγγελέα.

8. Έχοντας ζήσει σαράντα ένα χρόνια τις συνθήκες απονομής της Δικαιοσύνης στην Ελλάδα, σαν ένας δικαστικός λειτουργός όπως όλοι οι άλλοι, μπορώ να βεβαιώσω πως οι έλληνες δικαστικοί λειτουργοί είναι ήρωες του καθήκοντος. Παρά τις γνωστές θλιβερές εξαιρέσεις, για τις οποίες όλοι αισθανθήκαμε πρόσφατα βαθύτατη θλίψη και τις οποίες όλοι έντονα αποδοκιμάσαμε, οι έλληνες δικαστές και οι εισαγγελείς στη συντριπτική τους πλειοψηφία επιτελούν το έργο τους με ελληνικό φιλότιμο, με πνεύμα αυτοθυσίας και με ήθος. Και στο σχηματισμό της κρίσης τους, παρά τις ιδιαίτερες δυσχέρειες και τα μεγάλα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, αγωνίζονται και επιτυγχάνουν να υπερβαίνουν τις όποιες προσωπικές τους αντιλήψεις και προτιμήσεις και να είναι όσο μπορούν περισσότερο αντικειμενικοί, αμερόληπτοι και απροσωπόληπτοι.

Επιτελούντες ένα έργο πραγματικά θεϊκό, μπορεί να μη αποδεικνύονται πάντα θεοί οι δικαστές και οι εισαγγελείς. Και η Δικαιοσύνη μας μπορεί να μη είναι τέλεια. Άλλωστε ποιο ανθρώπινο έργο είναι αμεγάδιαστο; Θα διαπράτταμε όμως την πιο μεγάλη αδικία αν αρνούμαστε – όσοι γνωρίζουμε τα πράγματα – τη συνεχή και επίπονη προσπάθεια των δικαστικών μας λειτουργών, να επιτύχουν στο δυσχερές έργο της απονομής του δικαίου.

Ας τους αφήσουμε λοιπόν απερίσπαστους να επιτελούν – στη συντριπτική τους πλειοψηφία – έντιμα τη δύσκολη αποστολή τους, υπεύθυνα και ήρεμα. Ας αναλογισθούμε όλοι και τις δικές μας ευθύνες, για τις συνθήκες υπό τις οποίες σήμερα απονέμεται η Δικαιοσύνη στην πατρίδα μας.

Και όλοι ας σταθούμε δίπλα στον κάθε έντιμο έλληνα δικαστή και εισαγγελέα και ας του σφίξουμε το χέρι, λέγοντάς του: Αξίζει ο αγώνας σου. Σ' αυτόν δεν είσαι μόνος. Σε παραστέκουν όλοι οι τίμιοι και ανιδιοτελείς άνθρωποι. Προπάντων βρίσκονται πλάι σου όλοι εκείνοι που, πριν από σένα, αφιέρωσαν τη ζωή τους σ' αυτόν τον ίδιο αγώνα.